

Verzuimregistratie en privacy

Scholen moeten de absentie van iedere leer- of kwalificatieplichtige leerling bijhouden. Sinds 2009 worden de verzuimgegevens digitaal doorgegeven aan het Verzuimloket van de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO), die vervolgens de gemeentelijke leerplichtambtenaar inseeint.¹ Een tweede doel van de verzuimregistratie is dat de school wil controleren of leerlingen zich aan de desbetreffende schoolregels houden en dat zij gepaste maatregelen wil nemen om verzuim tegen te gaan en hun schoolvorderingen te optimaliseren.

Bij invoer en beheer van verzuimgegevens treedt echter een cruciaal probleem op. Ze moeten namelijk worden uitgesplitst in geoorloofd verzuim enerzijds en ongeoorloofd verzuim (verwijtbaar spijbelen en telaatkomen) anderzijds. Dat onderscheid kan tevens van belang zijn als de leerling beroep doet op bijzondere faciliteiten om achterstanden in te lopen. Verder zal men in het kader van de leerlingbegeleiding wellicht de specifieke oorzaken en redenen van het verzuim willen registreren.

Het cruciale probleem is dat de school in het kader van de verzuimregistratie moet waarborgen dat niet onnodig inbreuk wordt gemaakt op de persoonlijke levenssfeer van leerlingen en ouders en dat hun privégegevens niet in verkeerde handen vallen.² Landelijk zijn er juridische grenzen gesteld die men niet mag overschrijden.³ Maar daarbinnen kan de school haar eigen Verzuimprotocol inrichten.⁴ Welke aandachtspunten doemen daarbij op?

1. Privacy jegens medeleerlingen

De leerling en diens ouders zijn verplicht de reden van verzuim aan de school te melden, althans als zij de kwalificatie 'ongeorloofd verzuim' willen voorkomen. Maar medeleerlingen gaat het niets aan waarom de leerling te laat is gekomen of lessen verzuimt. Het gaat hun niets aan dat ze last heeft van haar menstruatie of van een beginnende zwangerschap, dat hij of zij van slag is door ouderlijke twisten, naar het politiebureau moet, naar het Bureau Jeugdzorg, naar een psychiater, of naar het consultatiebureau voor geslachtsziekten. De inhoud van de melding moet dus worden afgeschermd van medeleerlingen. Bijvoorbeeld een meldingsprocedure aan een balie, receptie of loket dient buiten gehoorafstand van medeleerlingen te worden afgewikkeld.

Evenzeer is het ongepast als de school plenair in het klaslokaal bij de betrokkene of bij medeleerlingen informatie zou inwinnen over de oorzaken van het verzuim. De leraar of de conciërge kan in de klas registreren dat de leerling niet aanwezig is (of is geweest), maar de oorzaken of redenen ervan dienen onvermeld te blijven. Want die zijn in principe niet voor de oren van de andere aanwezigen bestemd.

2. Privacy jegens leraren

Maar hoe zit het dan met de leraren? Mogen zij de leerling niet tête-à-tête ter verantwoording roepen als deze hun lessen verzuimd heeft of als deze aankondigt de les om dringende redenen te moeten verlaten? Zij mogen zeker belangstelling tonen voor het wel en wee van hun leerlingen, maar een *verantwoordingsplicht* van leerlingen valt moeilijk te verdedigen. Leraren dienen de persoonlijke levenssfeer van hun leerlingen te respecteren en bij het toetsen van leerprestaties mogen zij hun oordeel niet laten vertroebelen door privégegevens van de leerling. Het past niet in hun leraarsfunctie privacygevoelige gegevens van de leerling en diens ouders op te vragen, die in de oorzaken en redenen van schoolverzuim besloten kunnen liggen.

Maar als een leerling beroep doet op bijzondere faciliteiten om verzuimde lessen of toetsen in te halen, zal de leraar wellicht willen controleren of het verzuim ongeoorloofd en persoonlijk verwijtbaar is geweest. Mag de leraar in dat geval van de leerling verlangen dat hij of zij over de reden van het verzuim verantwoordt? Het lijkt me van niet, al was het maar omdat iedere leraar zodoende *eigen* criteria zou kunnen hanteren, los van de vraag of het verzuim in het leerlingdossier al dan niet als ongeoorloofd en persoonlijk verwijtbaar is geboekstaafd. De leraar mag slechts controleren welke conclusies in het leerlingdossier getrokken zijn over de geoorloofdheid en verwijtbaarheid van het verzuim in kwestie. De achterliggende oorzaken en redenen van het verzuim gaan de individuele leraar niets aan.

3. Privacy jegens de schoolleiding

De schoolleiding is belast met de handhaving van de schoolregels en met het toemeten van straffen als de schoolregels door de leerling overtreden worden. Daaronder vallen ook de schoolregels ter bestrijding van schoolverzuim. Er zijn echter goede redenen de handhaving van *deze* categorie schoolregels te mandateren naar een aparte functionaris:

- de handhaving is arbeidsintensief;

- de handhaving dient zorgvuldig te geschieden omdat tevens de handhaving van de wettelijke leerplicht in het spel is;
- zorgvuldigheid is ook vereist omdat de handhaving aan de persoonlijke levenssfeer van de leerlingen en hun ouders raakt; men zou als uitgangspunt kunnen kiezen dat de gegevens die in dit verband worden opgevraagd, uitsluitend voor het gestelde doel (registratie en bestrijding van schoolverzuim) en niet voor andere doelen mogen worden gebruikt.

Men zou dus in het verzuimprotocol kunnen vastleggen dat de verzuimfunctionaris de benodigde gegevens opvraagt en verwerkt, dat hij daarbij voldoende vertrouwelijkheid in acht neemt, dat alleen de geaggregeerde gegevens in het verzuimregister worden opgenomen, en dat de schoolleiding uitsluitend toegang heeft tot het verzuimregister en dus niet tot de ongeaggregeerde gegevens op basis waarvan het verzuimregister is ingevuld.

4. Privacy jegens de verzuimcoördinator

Laten we aannemen dat het bijhouden van het verzuimregister als taak gemandateerd wordt aan een Verzuimcoördinator en dat deze in het kader van de interne schoolregels tevens belast is met het toemeten van straffen voor ongeoorloofd verzuim. Door of namens hem worden alle absenties geregistreerd en telkens moet hij met een verzuimcode aangeven of en waarom de absentie geoorloofd is geweest. Daartoe moet hij zich op de hoogte stellen van de oorzaken en redenen die de leerling of diens ouders voor de absentie hebben aangevoerd. In geval van ongeoorloofd verzuim zal de verzuimcoördinator tevens willen vaststellen in hoeverre dat aan de leerling te verwijten valt: het zou onrechtvaardig zijn de leerling te straffen als hem/haar persoonlijk geen blaam treft.

Zoals gezegd, kan in het verzuimprotocol worden vastgelegd dat de verzuimcoördinator ervoor moet zorgen dat de ongeaggregeerde gegevens vertrouwelijk behandeld worden. Toch kan hij dienaangaande geen waterdichte garanties geven: de intake, verwerking en opslag van verzuimgegevens is een gefaseerd proces waarbij verscheidene personeelsleden betrokken. Er kunnen dus allerlei privacylekken optreden. Wat kunnen de leerling en diens ouders doen als ze tot alle prijs willen voorkomen dat, door hun opgave van de oorzaken of redenen van het verzuim, privacygevoelige gegevens gelekt worden? Zou het verzuimprotocol niet moeten voorzien in een procedure waarbij zij kunnen verzoeken die gegevens, in plaats van langs de normale weg aan de verzuimcoördinator, aan een vertrouwenspersoon te mogen voorleggen, waarna deze de verzuimcoördinator adviseert over de verzuimcode die geregistreerd moet worden en over de strafwaardigheid van het verzuim?

Met een dergelijke procedure voorkomt men niet alleen dat onbedoeld inbreuk wordt gemaakt op de privacy van de betrokkenen, maar ook dat zij geen open kaart durven spelen en dientengevolge het risico lopen dat het verzuim ten onrechte als ongeoorloofd gecodeerd wordt. Een ander risico op miscodering, betreft de leerling die *door overmacht* te laat op school komt. Wordt dit automatisch als ongeoorloofd, strafwaardig verzuim geregistreerd of moet het verzuimprotocol voorzien in een beroep op straffeloze overmacht?⁵

5. Privacy jegens de leerlingbegeleiders

Het leerlingdossier omvat niet alleen een verzuimregister, maar ook een zorgdossier dat door de leerlingbegeleiders beheerd wordt. Daarin worden gegevens opgeslagen die van belang zijn voor de zorgtaken van de school. In dat verband rijst de vraag in hoeverre leerlingen en ouders kunnen tegengaan dat privacygevoelige gegevens in het zorgdossier geregistreerd worden. Een meisje moet bijvoorbeeld naar de abortuskliniek, maar ze wil niet dat dat op school bekend wordt. De ouders wenden zich tot de vertrouwenspersoon (zie 4) om haar verzuimreden te melden en deze adviseert de zorgcoördinator het verzuim als 'om medische redenen' te coderen. Maar de ouders zijn er tevens tegen gekant dat de zwangerschap en abortus via de vertrouwenspersoon *in het zorgdossier* geregistreerd wordt. Zij stellen dat hun melding uitsluitend tot doel had aan hun verplichtingen in het kader van de Leerplichtwet te voldoen en dat deze gegevens niet voor een ander doel (in casu de leerlingenzorg) gebruikt mogen worden. De vraag is dus of in het verzuimprotocol regels moeten worden opgenomen om te voorkomen dat privacygevoelige gegevens die in verband met het verzuimregister verzameld zijn, tegen de wil van de leerling en diens ouders in het zorgdossier worden opgenomen.

6. Privacy van de leerling jegens zijn/haar ouders

Gesteld nu dat de bovenbedoelde leerling haar bezoek aan de abortuskliniek tevens tegenover haar ouders wenst te verzwijgen. In de zin van de Leerplichtwet is het bezoek ongetwijfeld een vorm van geoorloofd verzuim. Maar in hoeverre moet het verzuimprotocol in mogelijkheden voorzien om de ouders te passeren?

>>> *Ondertekening en eindnoten* >>>

Wes Holleman
weblog onderwijs 21-12-2011
<http://www.onderwijsethiek.nl>

-
- ¹ <http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ocw/documenten-en-publicaties/rapporten/2011/01/31/melding-verzuimen-voortijdig-schoolverlaten-in-vo-en-bve.html>
- ² Dank aan Joël de Bruijn, die mij verzocht om vanuit de onderwijsethiek na te denken over dit privacyprobleem en die vervolgens commentaar heeft geleverd op de eerdere versie van dit blogbericht.
- ³ Zie het *Modelprivacyreglement verwerking leerlinggegevens voor PO en VO*. URL: <http://www.bondkbvo.nl/publicaties/203-modelprivacyreglement-verwerking-leerlinggegevens-voor-po-en-vo>
- ⁴ Het Bureau Leerplicht Plus van de Gemeente Amsterdam heeft daartoe in 2010 een raammodel voor middelbare scholen ontwikkeld. URL: http://www.bureauleerplichtplus.nl/kwalificatieplicht/protocol_vo/
- ⁵ Ik doel hier op schoolregels waarbij laatkomers een straf te duchten hebben, bijvoorbeeld dat ze de volgende dag een half uur vóór het begin der lessen op school moeten komen. Ik bedoel dus niet de eventuele regel dat laatkomers de verzuimde lessen moeten inhalen.